

ANTONIO TABUCCHI

.....
FERNANDO
PESSOA'NIN
SON ÜÇ GÜNÜ

TÜRKÇESİ
MÜNİR H. GÖLE

Antonio Tabucchi

FERNANDO PESSOA NINSON ÜÇ GÜNÜ

Çeviri: MÜNİR H. GÖLE

CAN YAYINLARI

ÖNSÖZ

Pessoa gerçekten de çoğul ruhun yazarıdır, ancak Tabucchi de yazarlık serüveninde hep bu noktaya gelip dayanmıştır. *Fernando Pessoa'nın Son Üç Günü*'nde, Pessoa'yı hastanedeki ölüm döşeğinde ziyarete gelen 'kimlik' ve 'kişiliklerini' anlatır Tabucchi. Sırasıyla Alvaro de Campos, Alberto Caeiro, Ricardo Reis, Bernardo Soares, Antonio Mora girer hastane odasına. Yaratıcılarını son bir kez görmek, sırlarını ortaya dökmek, günah çıkarmak için bir kez daha dile gelirler. Gölgelelerin girip çıktığı, saygılarını sunup sahnenin gerisinde kayboldukları bir tiyatro söz konusudur. Tiyatro imgesi son derece uygun düşer bu anlatıya. Aslında, *Eksik Diyaloglar* başlığı altında derlediği iki oyununda, Tabucchi hastane odasını bir sahne olarak daha önce de tasarlamıştır. Ama *Fernando Pessoa'nın Son Üç Günü*'nde kişilerin yoğun etkinliği özüne indirgenmiştir: Zaman akıp gider, uzun tiratlar, sorgulamalar, hatta pişmanlıklar için vakit yoktur. Gölgeleler ayak uçlarına basarak gelirler odaya, sözcükleriye anlatının dilsiz ama temel kişisi olan ölümün sessizliğinde çakan küçük şimşeklerdir artık.

“Çoğul ruh kavramının yazarlığında çok önemli bir yeri olmuştur,” der Antonio Tabucchi, “ama ne yazık ki hekim-filozofların metinleri İtalyancaya hâlâ çevrilmedi. 19. yüzyıl sonuna ait bir kuramdır bu, Freud'un gelişiyle silinip gitmiştir, ama yazarlar üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Pessoa'da bana çarpıcı gelen de kimlik çoğalması üstüne düşünümleridir. Bizde de benzeri bir düşünüme Pirandello'da rastlanır; ama Pessoa'nın yöntemi ölçüsüz ve dramatiktir, Pirandello'nun 'bir kişi, bin kişi' poetikasıdan çok daha radikal sonuçlara varmıştır. Pessoa, yalnızca kimlik üstüne temel bir soru sormakla kalmayıp ruhu ve çoğul ruhun konumunu da sorgulamıştır. Pirandello'nun hekim-filozofların kuramlarını iyi bildiğini sanıyorum. Pessoa'nın bunları bildiğine emin değilim, ancak şu ya da bu biçimde, bu kuramlardan haberdar olup etkilendiğine inanıyorum. Pirandello'dan çok farklı bir biçimde elbette. Pessoa, Güney Afrika'da Anglosakson temelli bir kültür edinmişti: Daha çok estetlerin, Walter Pater gibi 19. yüzyıl Anglosakson klasikçilerinin kültürüydü bu. Kanımca onların izinden giderek geliştirmişti yöntemini, hatta yarattığı 'kimlik'lerinden biri de, bir psikiyatri kliniğinde rastladığı, paganizmin dönüşü üstüne bir kitap kaleme alan çılgın filozof Antonio Mora oldu. Temelde, Katoliklik ve Hristiyanlıktaki biricik ruh fikriyle, tek ve bölünmez ruhla mücadele etti Pessoa. Pagan dinlerdeki çoğul ruhun dönüşünü arzuladı. Fransız hekim-filozofların kuramlarının Pessoa üzerindeki etkisi psikolojik ya da psikanalitik değil, daha çok dinsel temelli olmuştur. Portekiz'in özel konumuna bağlı yalnızlığıyla, sorunun felsefi düzeyini sezebilmiş ve pagan inançların canlandırılması yoluyla ruhun çoğulluğu üstüne düşünmüştür. Pessoa'nın getirdiği büyük yenilik de budur.”

Tiziano Colusso

I

Pessoa kapıya vurulduğunu işitti, girin, dedi. Kapı açıldı ama içeri kimse girmede. Girebilir miyim, diye sordu titrek bir ses.

Rica ederim, dedi Pessoa, buyrun.

Kapıda bir adam belirdi ve ardından kapıyı dikkatlice kapattı. Pessoa adamı tanımadı ve sordu: Kimsiniz?

Ben Ricardo Reis'im, diye yanıtladı adam odada ilerlerken, düşsel Brezilya'mdan döndüm.

Görüşmeyeli yıllar oluyor, dedi Pessoa, kaç zaman olmuş, kusura bakmayın ama çok değişmişsiniz, tanıyamadım.

Ricardo Reis bir sandalye alıp yatağın yanına çekti. Oturduğum için özür dilerim, dedi, ama arabalı vapurla yolculuk ettim, deniz tuttu, midem bulandı, kendimi pek iyi hissetmiyorum.

Nerelerde gizlenmiştiniz, diye sordu Pessoa, sizinle bağlantıya geçmemem için Brezilya'nın hangi bucağında saklanıyordunuz?

Ricardo Reis burnunu çekti. Size bir itirafta bulunmalıyım sevgili Pessoa, diye mırıldandı, Brezilya'ya hiç gitmedim, herkesi gittiğime inandırdım, sizi bile, aslında burada, Portekiz'de küçük bir köyde gizleniyordum.

Pessoa yastığında doğrulmaya çalışırken sordu: Neredeydiniz peki?

Ricardo Reis, Pessoa'dan başkasının işitmesini istemiyormuş gibi sesini alçalttı. Azeitao'da, diye fısıldadı, Azeitao'daydım.

Azeitao... Azeitao... diye karşılık verdi Pessoa, bu isim yabancı gelmiyor, bir peyniri anımsatıyor.

Doğru, dedi Ricardo Reis kibirle, Azeitao peyniri, Vila Nogueira de Azeitao, Lizbon'a birkaç kilometre uzaklıkta, Tago'dan hemen sonraki küçük bir köy, Alentejo'nun başladığı yerde. Ricardo Reis bir kez daha burnunu çekti, sonra öksürdü. Orada saklandım, diye devam etti, arkadaşların küçük çiftliğindeydim, bütün bu yılları bir köy evinde geçirdim, evin önünde yüz yıllık bir dut ağacı vardı, Pindaros ve Horatius şiirlerimin hepsini o dut ağacının altında yazdım.

Peki geçinmek için ne yaptınız, diye sordu Pessoa, nerede çalışıyordunuz?

Ha, diye yanıtladı Ricardo Reis, hekimlerin geçinmesi kolaydır, işi bırakmamak yeter, köyün doktoruydum, bütün Serra da Arrabida'da hastalarım vardı.

Gerçek adınızı mı kullanıyordunuz, diye sordu Pessoa.

Elbette, diye doğruladı Ricardo Reis, üzerinde 'Ricardo Reis, hekim' yazan bir tabelam vardı ve bütün köy halkı adımı bilirdi.

Ama siz kralcıydınız, dedi Pessoa, cumhuriyete karşıydınız, bu nedenle Brezilya'ya sürgüne gittiğinizi söylemişsiniz.

Ricardo Reis çekingen ve sıkıntılı bir şekilde gülümsedi. Biliyor musunuz, bir şakaydı bu, diye yanıtladı, duyumcu ve neoklasik bir şairin cumhuriyeti ve cumhuriyetçilerin bayağılıklarını

sevmemesi işime geliyordu. Dizelerimin değeri bilecek Sezar, Marcus Aurelius gibi büyük bir imparator hayal ettim hep; cumhuriyetçiler arasında yetkin kimse yoktu, onlar sadece Auguste Comte okumuş, her şeyi bildiklerini sanan insanlardı, Horatius ve Pindaros'un tadına nasıl varabilirlerdi?

Sizi anlıyorum, dedi Pessoa iç geçirerek.

Uzun bir sessizlik oldu. Koridordan ayak sesleri geldi ve biri kapının önünden geçti, ama kimse içeri girip onları rahatsız etmedi.

Sonra, diye sordu Pessoa.

Sonra, eh işte, diye yanıtladı Ricardo Reis, size bunu söylemek, sırrımı açmak istiyordum, biliyor musunuz, Azeitao'da olmama rağmen Stoacı bir yaşam sürdürdüm.

Her yerde Stoacı bir yaşam sürülebilir, diye karşılık verdi Pessoa.

Çiçeklerden taşlar yapıyorum, dedi Ricardo Reis.

Ne anlama geliyor bu, diye sordu Pessoa.

Anlamı, diye yanıtladı Ricardo Reis, bütün şiirlerimde Neera ve Lydia için çiçekten taşlar yaptım ve şimdi de yolculuğunuz için, buz gibi Styks'i geçtikten sonra yeniden buluşacağımız an için taş örüyorum.

Tacınızı kabul ediyorum, sevgili Ricardo Reis, dedi Pessoa. Rica ediyorum, köyünüzde yaşamayı sürdürün ve bensiz de olsa Pindaros adlarınızı yazın, sırrınızı bana açtığınız için çok mutlu oldum, ama inanın, ta başından beri biliyordum.

Gerçekten mi, diye sordu Ricardo Reis hayretler içinde.

Evet, gerçekten, diye yanıtladı Pessoa, sizi Azeitao'da görmeye gelmememin nedeni, ilke olarak Lizbon'dan hiç ayrılmamış olmamdır, ilke olarak asla yolculuğa çıkmak istemedim, ama iki adım ötede yaşadığınızı biliyordum, bunu şiirlerim üzerine sevgi dolu şeyler yazan bir dostum da doğruladı bana.

Ricardo Reis ayağa kalktı. Öyleyse izninizi isteyebilirim, dedi.

Ben de sizi selamlıyorum, diye karşılık verdi Pessoa, selamlıyorum ve ben burada yokken de şiir yazmaya davet ediyorum sizi.

Ama düzmece olur benim yazacağım şiirler, diye karşılık verdi Ricardo Reis.

Önemi yok, dedi Pessoa, düzmeceler şiire zarar vermez, eserim öylesine geniş ki, düzmece olanlara bile yer var içinde. Hoşça kalın, sevgili Ricardo Reis, Averno'nun çevresini saran kara nehrin ötesinde tekrar görüşeceğiz.

Pessoa başını yastığa koydu ve uykuya daldı. Bir saniye mi, yoksa saatler boyu mu uyudu, bilemiyordu.

II

Pessoa uyandı, küçük abajuru yaktı, başucundaki masanın üzerinde saatini aradı. Saat üçü gösteriyordu, ama durmuştu. Pessoa zaman kavramını yitirdiğinin farkına vardı. Zile basmak geçti aklından, ama aynı anda kapıya vurulduğu için vazgeçti.

Girebilir miyim, Bay Pessoa, diye sordu bir ses.

Pessoa girin, dedi ve bir adam içeri girdi. Elinde bir tepsi vardı, bir an kapının eşiğinde durdu, ama Pessoa gözlüğünü takmadığı için odanın alacakaranlığında onu tanıyamadı.

Kimsiniz, diye sordu Pessoa.

Dostunuz Bernardo Soares'im, diye yanıtladı adam, hastanede olduğunuzu duydum ve ziyaretinize gelmeye karar verdim.

Bernardo Soares yatağa yaklaştı ve tepsiyi masaya bıraktı. Akşam yemeğinizi getirdim, dedi, her zaman bulduğumuz lokantadan aldım, eski günlerde olduğu gibi bir ziyafet çekmek isteyeceğinizi düşündüm, üstelik yemek seçimini de üstlendim.

Aslına bakarsanız, karnım pek aç değil, diye karşılık verdi Pessoa, ama hatırlınız için birkaç lokma bir şey yerim, ne getirdiniz bana?

Doğrulun, tepsiyi önünüze koyacağım, diye karşılık verdi Bernardo Soares, mutfağımızın basit ama nefis geleneksel yemekleri bunlar.

Pessoa doğruldu, Bernardo Soares'in uzattığı tertemiz peçeteyi boynuna bağladı ve yemeklerin üstündeki metal kapakları kaldırdı.

İşte bir *caldo verde*, dedi Bernardo Soares, en sevdiğiniz çorba, beğeneceğinizden eminim, sonra Oporto usulü işkembe, neden dersiniz, bir keresinde soğuk getirmişlerdi de, siz de şiirlerinizden birinde soğuk bir aşk gibi, diye yazmıştınız, ama sıcaklığı tadına bakmanızı istiyorum, bakın, dumanı tütüyor hâlâ.

Pessoa gülümsedi. Hepatit krizi geçiriyorum, dedi, işkembe yemem doğru olmayabilir, ama hatırlınız için tadına bakacağım, soğuk getirdikleri günü hâlâ anımsıyorum, ama biliyorsunuz sevgili Soares, o an ben yoktum, yerimi Alvaro de Campos almıştı,

Pessoa çorbayı bitirdi ve bir parça işkembenin tadına baktı. Enfes, dedi, ama rica ederim, siz buyrun, bu öğlen bir şey yemediğinize eminim.

Yemek yemediğim doğru, diye karşılık verdi Bernardo Soares, iki yemek parası verecek durumda değilim, param sadece sizinkine yetti, seve seve yerim.

Bernardo Soares tepsiyi önüne çekti ve işkembeyi afiyetle yedi. Bunları yerken, dedi, Pessoa Lokantasında beraber yemek yediğimiz akşamları özliyorum. İddiaya girerim sizin adınızı taşıdığı için o lokantayı seçmişsiniz, aslında sizin gibi insanların asla uğramadığı oldukça gösterişsiz bir lokantaydı.

Doğru değil, diye karşılık verdi Pessoa, ben gösterişsiz lokantaları severim, hep alçakgönüllü bir yaşam sürmüşümdür, boşverin bunu şimdi, söyleyin bana, hâlâ Semerkant'ı düşünüyor musunuz?

Biraz Özbekçe öğrendim, dedi Bernardo Soares, eğlence olsun diye, asla Semerkant'a gidemeyeceğimi bile bile, ama yörenin dilini bilmek yaşam boyu düşünüyordum kente daha yakın hissetmemi sağlıyor.

Ya patronunuz Bay Vasques, o nasıl, diye sordu Pessoa.

Ha, o mu, dedi Bernardo Soares, iyi adam. Sizin 'metafiziği olmayan' dediğiniz cinsten, ama hoş bir adam, hatta bir hafta tatil geçirmem için villasını bile verdi bana.

Nerede, diye sordu Pessoa.

Cascais'de, diye yanıtladı Soares, Guincho'ya giden yolun üzerinde bir yerde.

Cascais, dedi Pessoa, Cascais ne güzel yerdir, ben de orada birkaç gün geçirdim, olsa olsa iki

hafta, bundan ilk kez birine bahsediyorum ve sevgili Soares, yakın dostum olduğunuz için size Cascais Psikiyatri Kliniği'nde kontrolden geçtiğimi seve seve itiraf ediyorum; panteist filozof Antonio Mora ile orada tanıştım, bu küçük kentte yaşamımın en huzurlu günlerini geçirdiğimi de söylemeliyim; çünkü kara bir dalga üzerime çullanmış, beni önüne katıp sürüklemişti, tek arzum ölmektir, ama Antonio Mora ile tanıştım ve bana doğaya güven duymayı aşıladı.

Antonio Mora mı, diye sordu Bernardo Soares, hiç söz etmemiştiniz, onun hakkında bir şeyler öğrenmek isterdim.

Olur, dedi Pessoa, Antonio Mora delidir, en azından resmi kayıtlar öyle söyler. Ama çoktanrıçılık ve Hıristiyanlık üzerine epey kafa yormuş aklı başında bir delidir. Eski Romalılar gibi beyaz bir elbiseyle gezdiğini söyleyebilirim, yerlere kadar inen bir elbise, ayağında da antik çağ sandaletleri vardır ve çok seyrek konuşur, ama benimle konuştu.

Peki ne söyledi size, diye sordu Bernardo Soares.

Çok şey söyledi, diye yanıtladı Pessoa. Öncelikle tanrıların geri geleceklerini, çünkü tek bir ruh ve tek bir tanrı hikâyesinin geçici olduğunu ve tarihin bu kısa sürecinin yakında sona ereceğini söyledi. Tanrılar dönünce de, ruhun biricikliğini yitireceğiz ve doğanın buyurduğu gibi, ruhumuz yeniden çoğul olabilecek.

Biliyor musunuz sevgili Pessoa, dedi Bernardo Soares konuyu değiştirerek, geçtiğimiz yıl fena halde uykusuzluk çektim; her sabah, tansökümünde pencereye oturup kentin üzerinde ışığın renkten renge girmesini seyrediyordum, Lizbon üzerinde tansökümünü birçok kez kaleme aldım, bundan da gurur duyuyorum, ışığın tonlamaları üzerine yazmak güçtür, ama başarabildiğimi sanıyorum, sözcüklerle tablolar yaptım.

Hopkins gibi mi, diye sordu Pessoa.

Evet, diye yanıtladı Bernardo Soares, ama fikir Keats'in günlüğünden geldi aklıma, ayrıca Ruskin'in *Word-painting* kuramı da var,

Ruskin'in Turner'in şövalyesi olması bir rastlantı sayılamaz; kısaca, sözcükleri tuval boyayan fırçalar gibi kullandım, paletim de Lizbon'un tansökümü ve günbatımıydı.

Cascais'deki günbatımları da güzeldir, dedi Pessoa.

Sözünü etmek istediğim de buydu, diye sürdürdü konuşmasını Bernardo Soares, Cascais'de estetik bir deneyim yaşadım, bunu da *Huzursuzluğun* Kitabın'nda betimledim.

Anlatın bana, dedi Pessoa.

İşte, dedi Bernardo Soares, Vasques&Modica, yani patronum Vasques'in şirketi, deniz kenarındaki bir villayı onun kullanımına açmıştı, o da incelik gösterip bana villada birkaç gün geçirme olanağı sağladı, hatta oraya kadar kendi arabasıyla gönderdi beni; otuz odalı bir villada bir hafta boyunca tek başıma yaşadım, ah, harika bir şeydi.

Bana her şeyi tek tek anlatın, diye üsteledi Pessoa.

Yola çıktığımızda hava güneşli ve aydınlıktı, dedi Bernardo Soares, soğuk vardı ama gün çok güzeldi. Köşedeki kömürçüyü bilirsiniz, onun papağanı Sebastiao'yu da beraberimde götürmüştüm, bu papağan birkaç sözcük, hatta birkaç cümle bilir; bana eşlik edebileceğini düşünüyordum. Evin Okyanus'a bakan harika bir terası var. Sebastiao'nun tüneğini oraya yerleştirdim, ama zincirini çözüp onu özgür bıraktım. Gündüzleri parktaki ağaçların üzerine tünüyor, günbatımında da terasa dönüyordu, ben de tam o sırada oturup sözcüklerle resim yapıyordum, yazarken bir yandan da

Sebastiao'yla konuşuyordum, ona bazı dizelerinizi öğrettim, *Tütüncü Dükkânının* ilk dizelerini, “Hiç değilim ben, asla hiç olmayacağım, hiç olmak isteyemem.” Hemencecik öğrendi, işte böyle konuşuyorduk, ben kayalarda ve Okyanus’ta günbatımını betimliyorum ve haydi Sebastiao, diyordum. Ve ben arzuyu çağıran saatteki pembemsi ışığı, ufuktaki mora çalan bulutları betimlerken o da *Tütüncü Dükkânının* dizelerini tekrarlıyordu.

Ne garip, dedi Pessoa, yeryüzündeki insanlar için kaleme aldığım dizeleri sadece bir papağan tekrarlayabiliyor.

Öyle demeyin, diye karşılık verdi Bernardo Soares, gün gelecek yüce bir ruha sahip bütün insanlar dizelerinizi bütün dillerde ezbere bilecekler, hem ayrıca Sebastiao’da insan ruhu var, papağan değil o, kâhin, onda Pythia’nın ruhunun yaşadığından eminim, geleceği önceden sezdiğini duyumsuyorum.

Daha sonra, diye sordu Pessoa.

Daha sonra çok güzel günler geçirdiğimi söylemeliyim. Villada pek kolay olmadı, çünkü ısıtma yoktu, ayrıca gaz lambası da bulunmuyordu, akşamları, özellikle akşamları, fena halde melankoliye kapılıyordum. Ama çok harika bir insanla, Cascaisli Don Pedro ile dostluk kurdum, banka müdürlüğü yapan bekâr bir bey, çeşitli konularda söyleşebilen bir kişi, özellikle Portekiz boğa güreşlerini seviyor, bir keresinde görmem için beni de götürdü. Önce karşı koydum, çünkü kanlı bir gösteriden çekiniyordum, ama sonunda fikrimi değiştirdim, hiç de kanlı değildi biliyor musunuz sevgili Pessoa; boğa öldürülmüyor, boğa güreşçisi baletiyle hayvanı serseme çevirdikten sonra, koluyla simgesel bir hareket yapıyor ve tam o anda arenaya inek sürüsü giriyor, boğa da onlara katılıp gidiyor. On sekizinci yüzyıl giysilerine bürünmüş atlıların zarafeti, atların koşumları ve boğanın çevresinde gösterdikleri hüner görülmeye değer doğrusu, unutulmaz bir gösteriydi. Ama sizi sıkmak istemem.

Bir şeyler daha anlatın, dedi Pessoa.

Peki, dedi Bernardo Soares, bir akşam Don Pedro beni yemeğe davet etti. Arabasıyla gelip aldı. Alvaro de Campos’un Sintra yolunda gitmek için kullandığı arabaya benzeyen, bütün metal akşamı krom kaplı siyah bir Chevrolet’si var. Rüzgârlı bir geceydi, parkta dallar çıtırdıyordu, ben pazar giysilerime bürünmüştüm, Don Pedro da İngiliz stili bir ceket giymişti, sizi Cascais’in en iyi lokantasına götürüyorum, dedi, terasından bakınca bütün köy ayaklarınızın altında, böylece koyun tüm ışıklarını ve balıkçı kayıklarını betimleyebilirsiniz, inanın, sevgili Pessoa, lokanta harikaydı, hiç böyle şey görmedim hayatımda; geldiğimizde bizi şef garson karşıladı ve gerçek Fransız şampanyasıyla istiridye sundu, biliyor musunuz sevgili Pessoa, istiridyenin tadına hiç bakmamıştım, oysa siz bu tadı bilirsiniz, Tavares’de ya da Brasileira do Chiado’da yemiş olmalısınız, nefisti, insan denizi yutar gibi oluyor, ben ki sadece manzara üzerine metinler yazarım, istiridyenin tadı ve kokusu üzerine ufak bir metin yazmak bile geçti aklımdan, sonra Don Pedro şef garsona, bize *lagosta suada* verin, dedi, ama bunu Peniche gibi Fransızca söyledi, *homard sué*, ben de o güne kadar kabukluları ağzıma bile koymamışım, ama Don Pedro bana nasıl hazırlandığını anlattı, ben de size vereceğim bu tarifi, kendinizi daha iyi hissettiğinizde kız kardeşinize yaptırabilirsiniz. Tereyağı, üç soğan, domates, biraz sarımsak, zeytinyağı, beyaz şarap, biraz da sizin çok sevdiğiniz aguárdente, iki kadeh sek porto, biraz kırmızıbiber, karabiber ve küçük hindistancevizi rendesi gerekiyor. Önce ıstakoz buharda pişiriliyor, ama kısa bir süre sonra saydığım malzemeler katılıp fırınlanıyor. Neden *suada*, terli dendiğini bilmiyorum, belki de çok lezzetli bir su bıraktığı içindir. Ağızlarının tadını iyi bilen Penicheli balıkçılarımız böyle hazırlıyorlar, ben hiç bu kadar lezzetli bir yemek yememiştim. Sonra Don Pedro nefis bir porto ısmarladı ve içmek için terasa çıktık. Altımızda Cascais Koyu’nun ışıkları vardı. Ah! Sevgili Pessoa, çok güzeldi, Don Pedro Sevilla’ya yaptığı yolculukları anlatıyordu, ben de hep

düşlediğim Semerkant yolculuğundan söz ettim ve Özbekçe kitabımı ödünç vermeyi önerdim. Sevimli bir gülümsemeyle şöyle dedi: Semerkant ne güzel bir fikir, Sayın Bernardo Soares, ama ben Iber Yarımadasından dışarı adımımı atmayacağım, bildiğim biraz İspanyolca ve Londra'dan dostlarım gelince, onları Lizbon'da Casa do Alentejo'ya bilardo oynamaya götürdüğümde konuştuğum İngilizce bana yeter. Sonra sahil boyu süren yoldaki ışıklar büyü yapılmış gibi sönuverdi, koyda zayıf ışıltılardan başka şey kalmadı, bunlar balıkçı kayıklarından gelen ışıklardı. Don Pedro bana, Sayın Bernardo Soares, sizi evinize kadar geçireyim, dedi. Yol boyunca tansökümünden ve günbatımından söz ettim, coşmuştum, coşkuzuz günlüğüme coşkulu bir bölüm yazacağım, diye düşündüm. Don Pedro kibarlık gösterip hiç lafımı kesmedi. Parkta rüzgârıa salınan ağacların önünde indim ve teşekkür ederim, Sayın Don Pedro, hayatımın en güzel akşamlarından birini geçirdim, dedim. Şöyle yanıtladı: Ben teşekkür ederim, sevgili Bernardo Soares, günlüğünüzü ilk okuyanlardan biri olmak benim için büyük şeref olacak, ayrıca Fernando Pessoa'nın büyük hayranı olduğumu unutmayın, benim adıma siz iletin kendisine, insan içine çıkmadığı için bizzat söylemem olanaksız. Ben de size iletiyorum, sevgili Fernando Pessoa, size Don Pedro'nun selamlarını ve hayranlığını getirdim.

Teşekkür ederim, dedi Fernando Pessoa yorgun bir gülümsemeyle.

Bernardo Soares üstünü örterken, Bay Pessoa, dedi, korkarım gevezeliklerimle sizi yordum, kusura bakmayın, rahatsız ettim.

Kesinlikle öyle değil, diye karşılık verdi Pessoa alçak bir sesle, sizinle konuşmak bir zevkti ama sanırım başka bir ziyaretçim daha var, son zamanlarda biraz ihmal ettiğim bir kişi, teşekkürler sevgili Soares, eseriniz *Huzursuzluğun Kitabı* için en iyi dileklerimi sunarım.

I

Önce tıraş olmalıyım, dedi, hastaneye üç günlük sakalla gitmek istemiyorum, bana Berber Manaces'i çağırmanızı rica ediyorum, köşedeki evde oturur.

Ama zamanımız yok, Bay Pessoa, diye karşılık verdi kapıcı, taksi geldi bile, dostlarınız da geldiler ve sizi girişte bekliyorlar.

Fark etmez, diye karşılık verdi, zaman hep bulunur.

Bay Manaces içeri girip iyi akşamlar diledi. Bay Pessoa, dedi, kendinizi iyi hissetmediğinizi söylediler, umarım ciddi bir şey değildir.

Boynuna önlüğü bağladı ve Bay Pessoa'nın yüzünü sabunlamaya girişti.

Bana bir şey anlatın Bay Manaces, dedi Pessoa, siz bir sürü ilginç öykücük bilirsiniz, dükkânınızdan da bir dolu insan gelip geçiyor, haydi bir şeyler anlatın bana.

Pessoa yeni diktirdiği koyu renk takım elbiseyi giydi, papyonunu bağladı, gözlüğünü taktı. Hava soğuk değildi, ama yağmur yağıyordu. Bu yüzden sarı yağmurluğunu giydi, bir kalemle defter aldı ve merdivenlerden inmeye başladı.

Merdivenin orta yerinde, dostları Francisco Gouveia ve Armando Teixeira Rebelo ile karşılaştı. Kaygılı bir halleri vardı, şıpır şıpır su damlatan şemsiyeleri ellerindeydi. Biz de seninle geliyoruz, dediler bir ağızdan. Pessoa dalgın dalgın gülümsedi, sağ yanına saplanan ağrıyı duyumsuyor, bu da içten davranmasını engelliyordu. İki dostu, inmesine yardım etmek için koluna girmeyi önerdiler ama o kabul etmeyip tırabzana tutundu. Giriş kapısında, taksi sürücüsüyle laflayan şefi Bay Moitinho de Almeida'yı gördü. Ben de geliyorum Bay Pessoa, dedi Moitinho de Almeida büyük bir kaygıyla, sizinle gelmeyi yeğlerim, böyle bırakamam sizi.

Rahatsız olmayın Bay Moitinho de Almeida, diye karşılık verdi Pessoa mırıldanarak, iki dostum zaten bana eşlik ediyor, bari siz rahatsız olmayın.

Ama Bay Moitinho de Almeida kararlı görünüyordu, arabanın kapısını açtı, Pessoa öne, sürücünün yanına oturdu, üç refakatçi de arka koltuğa yerleştiler.

Araba, Estrela Bazilikası'nın önünden geçti, Pessoa pencereden uzun uzun kubbeye baktı. Şu dev Barok kubbe ve süslemeli alnacıyla, güzeldi bazilika. Yıllar önce, karşısındaki parkta randevu veriyordu tek aşkı Ophelia Queiroz'a. Estrela Parkı'nın sıralarından birine oturup ürkek ürkek öpüşüyorlar ve sonsuza dek birbirlerini seveceklerine dair tumturaklı vaatlerde bulunuyorlardı.

Ama yaşam benden ve aşkımdan daha güçlüydü, diye mırıldandı Pessoa, bağışla beni Ophelia, ama yazmam gerekiyordu, yalnızca yazmalıydım, başka bir şey yapamazdım, artık bitti.

Taksi Parlamento'nun önünden geçip Calçada do Combro'ya saptı. Bir zamanlar, bundan yıllar önce bu mahallede kiraladığı bir odada oturmuştu. Ev sahibesi Dona Maria das Virtudes'i iyi anımsıyordu, altmış yaşlarında, iri göğüslü, saçlarını sarıya boyamış bir bayandı, akşamları onu kiraz likörü içmeye ve ispritzma seanslarına katılmaya çağırırdı. Ölen kocası Mareşal Pereira ile bağlantı kurar, onunla Afrika'daki savaşlar ve yeşil biber fiyatları üzerine uzun söyleşilere daldardı. Sonra birer küçük kadeh *ginjinha* içerler, votkaya bastırılmış birkaç kiraz yerlerdi, sonra da Pessoa iyi geceler Doha Maria das Virtudes, renkli rüyalar, deyip kalkardı. Odasına çekilirdi, o akşamlarda Bernardo Soares ile bağlantıya geçer, onun için *Huzursuzluğun Kitabı*"nı yazardı. Gün doğarken, Lizbon üzerinde ışığın adım adım değişimlerini görmek için kalkar, bunları annesinin Güney Afrika'dan gönderdiği deri kaplı defterine not ederdi.

Rua Luz Soriano'ya vardıklarında bir polis memuru onları durdurdu. Geçemezsiniz, dedi polis memuru, sokakta milliyetçilerin gösterisi var, bando mızık, aklınıza ne gelirse, bütün kentte şenlik var bugün.

Bay Moitinho de Almeida kapıdan uzandı. Ben Doktor Moitinho de Almeida'yım, dedi buyurgan bir ses tonuyla, Sao Luis dos Franceses Kliniği'ne gitmemiz gerekiyor, arabada hasta var.

Polis memuru kepinin çıkarıp başını kaşıdı. Bakın beyim, dedi, tek yönlü bir sokağa saptıracağım sizi, ancak böyle gidebilirsiniz, önce sağa, sonra sola dönün, böylece Bairro Alto'ya çıkarsınız. Pessoa gülümsedi, çünkü adamı tanıdı. Coelho Pacheco'ydu, az kullandığı bir takma ad, sadece bir kez şiir yazmıştı, o da neogotik, karanlık ve tuhaftı. Polis kılığına girmiş Coelho Pacheco'nun burada ne işi vardı? Belki de Üstat geçmesi gereken yolu hazırlaması için göndermişti onu. Pessoa elini kaldırıp adamı gizemli bir işaretle selamladı. Coelho Pacheco da gizemli bir işaretle karşılık verdi ve taksi sağdaki ilk sokağa saptı.

Hastanenin kabul salonunda bir hemşire uyukluyordu. Bay Moitinho de Almeida onunla konuştu,

nöbetçi doktoru sordu, durumun acil olduğunu söyledi.

Pessoa bir koltuğa oturup düş görmeye başladı. Çocukluğundan kesitler görüyor, tımarhanede ölen büyükannesi Dionisia'nın sesini duyuyordu. Fernando, diyordu büyükannesi, sen de benim gibi olacaksın, çünkü iyi kan yalan söylemez, bütün yaşamın boyunca sana eşlik edeceğim, çünkü yaşam bir deliliktir, sen de deliliğin nasıl yaşanacağını öğreneceksin.

Benimle gelin, dedi hekim ve destek olmak için koluna girdi. Küçük bir yatağın ve yoğun dezenfektan kokusunun bulunduğu bir muayene odasına götürdü onu. Soyunun, diye buyurdu hekim. Pessoa uzandı. Hekim vücudunu elle yoklayarak muayeneye başladı. Karaciğere dokununca Pessoa inledi. Ne zamandan beri kendinizi kötü hissediyorsunuz, diye sordu hekim. Bugün öğleden sonra başladı, diye yanıtladı Pessoa. Belirtiler neydi, diye sordu hekim. Şiddetli ağrılar, diye yanıtladı Pessoa ve yeşil kusmuk.

Hekim, hemşireyi çağırıp hastayı dört numaralı odaya yerleştirmesini söyledi. Sonra kayıt defterini alıp muayene fişine 'hepatit krizi' yazdı.

Pessoa dostlarıyla vedalaştı. Bay Moitinho de Almeida kalmak istedi ama Pessoa adamı nazik bir şekilde başından savdı. Ötekilerle çabucak kucaklaştı. Bırakın beni sevgili dostlarım, dedi, bu gece ve yarın belki ziyaretçilerim gelir, öbür gün tekrar görüşürüz.

*

Oda, demir yatağı, beyaz dolabı, küçük masasıyla ufak ve gösterişsizdi. Pessoa yattı, başucundaki masasının üzerinde duran lambayı yaktı, başını yastığa koydu ve sağ yanını sıvazladı. Neyse ki ağrılar azalmıştı, hemşire bir bardak suyla bir hap getirdi, sonra, kusura bakmayın ama bir iğne yapmam gerekiyor, doktor bey böyle buyurdu, dedi.

Pessoa lavdanom istedi, Bernardo Soares olduğunda, uyuyamadığı zamanlar almaya alıştığı uyku ilacıydı bu. Hemşire gidip getirdi, Pessoa da içti.

Benim adım Catarina, dedi hemşire, bana ihtiyacınız olursa zile basın, hemen gelirim.

II

Saat kaç, diye sordu Pessoa.

Gece yarısına geliyor, diye yanıtladı Alvaro de Campos, seninle buluşmak için uygun zaman hayaletler saatidir.

Neden geldin, diye sordu Pessoa.

Çünkü gidecek olursan, birbirimize söyleyeceğimiz birkaç şey var, diye yanıtladı Alvaro de Campos, ardından ben de sağ kalamam, ben de seninle gideceğim ve karanlığa dalmadan önce birbirimize söyleyeceklerimiz var.

Pessoa yastığa dayanarak doğruldu, bir yudum su içtikten sonra sordu: Yine neler karıştırdın?

Sevgili dostum, diye karşılık verdi Alvaro de Campos, bana mühendis bey demediğini, siz diye hitap etmediğini ve bana yakınlık gösterdiğini keyifle fark ediyorum.

Elbette, diye yanıtladı Pessoa, yaşamıma girdin; benim yerime geçtin, Ophelia ile ilişkimin sona ermesine sen neden oldun.

Senin iyiliğin için yaptım, diye karşılık verdi Alvaro de Campos, bu başına buyruk kız senin yaşındaki bir adama uygun düşmezdi, başarısız bir evlilik olurdu. Ayrıca ona yazdığın bütün aşk mektupları da gülünç, zaten tüm aşk mektuplarının gülünç olduğunu düşünüyorum, kısaca seni gülünç olmaktan kurtardım, minnet duyacağını umuyorum.

Onu sevmiştim, diye mırıldandı Pessoa.

Gülünç bir aşkla, diye karşılık verdi Aivaro de Campos.

Olabilir, doğrudur, diye yanıtladı Pessoa, peki ya sen?

Ben mi, dedi Campos. Benim, doğrusu, benim ironik bir yaklaşımım var, sana hiç göstermediğim bir sone yazdım, seni rahatsız edecek bir aşktan söz ediyor, çünkü bir delikanlıya ithaf ettim, İngiltere’de sevdiğim ve aşkıma karşılık veren bir delikanlıya. Kısaca, bu soneden senin bastırılmış aşklarının efsanesi doğacak ve bu kimi eleştirilenlerin ekmeğine yağ sürecektir.

Gerçekten birini sevdin mi, diye fısıldadı Pessoa.

Gerçekten birini sevdim, diye yanıtladı Campos alçak sesle.

Öyleyse suçunu bağışlıyorum, dedi Pessoa, suçunu bağışlıyorum, yaşamın boyunca kuramlardan başka şey sevmediğini sanıyordum.

Hayır, dedi Campos yatağa yaklaşırken, yaşamı da sevdim, fütürist ve öfkeli şiirlerimde mizah kullanmış, nihilist şiirlerimde kendim dahil her şeyi yıkmış olsam da, benim de yaşamımda bilinçli bir acıyla âşık olduğumu bil.

Pessoa elini kaldırıp gizemli bir işaret yaptı. Suçunu bağışlıyorum Alvaro, dedi, ebedi tanrılara git, aşkların olduysa, bir tek aşkın olduysa, suçun bağışlandı, çünkü insansın ve insanlığın suçunu bağışlatıyor.

Sigara içebilir miyim, diye sordu Campos. Pessoa başıyla onayladı. Campos cebinden gümüş bir tabaka çıkarıp içinden sigarayı aldı, fildişi uzun bir ağızlığa taktı, sonra da yaktı. Biliyor musun Fernando, dedi, dekadadan şair olduğum, Doğu denizlerinde posta vapuruyla yolculuk ettiğim zamanları özleyorum, evet, o günlerde aya dizeler düzebilirdim ve inan, akşamları güvertede balo verilirken ay öylesine görkemli, öylesine bana aitti ki... Ama o zamanlar budalanın tekiydim, yaşama alaycı bir gözle bakardım, bana verilen yaşamdan zevk almasını bilmezdim, işte böylece fırsatı kaçırdım ve yaşam elimden kayıverdi.

Ya sonra, diye sordu Pessoa.

Sonra gerçeği çözme hevesine kapıldım, sanki gerçek çözülebilmiş gibi, ardından cesaretimi yitirdim. Cesaretimi yitirince de nihilizm geldi. Daha sonra hiçbir şeye inanmaz oldum. Kendime bile. Bugün gereksiz bir paçavra gibi senin başucundayım, hiçbir yere gitmemek üzere topladım bavullarımı ve yüreğim artık boş bir saksıdan ibaret.

Campos başucundaki masaya yöneldi, sigarasını küçük porselen bir tabakta söndürdü. Peki, sevgili Fernando, diye ekledi, belki de birbirimizden ayrılacağımız içindir, bütün bunları sana söylemem gerekiyordu, gitmeliyim artık, ötekiler de seni görmeye gelecekler, biliyorum, fazla zamanın kalmadı, elveda.

Campos paltosunu omuzlarına attı, monoklünü sağ gözüne yerleştirdi, eliyle acele bir selam verdi, kapıyı açtı, bir an durup tekrar etti: Elveda Fernando. Sonra fısıldadı: Belki de aşk mektuplarının

hepsi gülünç değildir. Ve kapıyı kapadı.

III

Saat kaçtı? Pessoa bilmiyordu. Gece olmuş muydu? Gün ağarmış mıydı? Hemşire gelip bir iğne daha yaptı. Pessoa sağ yanındaki ağrıyı artık hissetmiyordu. Garip bir huzur duyuyordu, sanki üzerine sis çökmüştü.

Ötekiler, diye düşündü, ötekiler şimdi gelirler. Gitmeden önce hepsiyle vedalaşmak istiyordu elbette. Ama biriyle, Üstadı Caeiro'yla karşılaşma fikri onu kaygılandırıyordu. Çünkü Caeiro, Ribatejo'dan geliyordu ve sağlığı pek iyi değildi. Lizbon'a nasıl gelecekti, faytonla mı acaba? Caeiro'nun ölmüş olduğu doğrudu, ama hâlâ yaşıyordu; mevsimlerin geçişini, kışın yağmurunu ve yazın büyük sıcaklarını doymak bilmez gözlerle seyrettiği Ribatejo'daki kireç boyalı küçük evde sonsuza dek yaşayacaktı.

Kapının tıklatıldığını işitince, girin, dedi.

Alberto Caeiro kürk yakalı bir kadife ceket giymişti. Kırsal kesimden geliyor, bu da giysilerinden belli oluyordu.

Ave Üstat, dedi Pessoa, *morituri te salutant*. Caeiro yatağın ayakucuna yaklaşıp kollarını kavuşturdu. Sevgili Pessoa, dedi, size bir şey söylemeye geldim, bir itirafta bulunmama izin verir misiniz?

Rica ederim, diye karşılık verdi Pessoa.

Peki öyleyse, dedi Caeiro, geceleyin size dizeler yazdıran, içinizde, ruhunuzda sizinle konuşan tanımadığınız bir üstat tarafından uyandırılıyordunuz ya, işte o üstadın ben olduğumu bilmenizi istiyorum, öbür dünyadan sizinle bağlantıya geçen bendim.

Ben de öyle düşünüyordum, dedi Pessoa, sevgili Üstat, sizsiniz diye düşünüyordum.

Buna karşın, bunca uykusuzluğa neden olduğum için beni bağışlamanızı rica ediyorum, dedi Caeiro, uyumaksızın ve transa geçmişçesine yazdığınız o geceler boyu, başınıza bu kadar sıkıntı açtığım ve ruhunuzu işgal ettiğim için vicdan azabı çekiyorum.

Siz eserlerime katkıda bulundunuz, diye karşılık verdi Pessoa, elime yön verdiniz, uykusuzluk çektiirdiğiniz doğru, ama benim için verimli gecelerdi, eserlerim gecenin içinden doğdu ve hepsi de gece eseridir.

Caeiro ceketini çıkarıp yatağın ayakucuna koydu. Size söylemek istediğim bu kadarla kalmıyor, diye fısıldadı, yıldızlararası uzaklıklar bizi ayırmadan önce size açmayı arzuladığım bir sır var, ama söze nasıl dökeceğimi bilemiyorum.

Basit bir şekilde söyleyin, dedi Pessoa, sıradan bir şeyler söyler gibi.

Peki, diye karşılık verdi Caeiro, ben sizin babanızım. Bir an sustu, seyrek sarı saçlarını düzelttikten sonra devam etti: Siz daha çocukken veremden ölen gerçek babanız Joaquim de Saebra Pessoa'nın yerini ben doldurdum. İşte onun yerine ben geçtim.

Pessao gülümsedi. Biliyordum, dedi, sizi her zaman babam olarak kabul ettim, düşlerimde bile her zaman babamdınız, kendinizi suçlu görmenizi gerektirecek bir şey yok, Üstat, inanın babalık ettiniz bana, iç âlemime hayat veren siz oldunuz.

Oysa ben basit bir yaşam sürdürdüm, diye karşılık verdi Caeiro, ömrüm kısa sürdü ve bir köy evinde, bir büyük teyzenin yanı başında geçti, yalnızca akan zamandan, mevsimlerden, sürülerden söz ettim.

Evet, diye doğruladı Pessoa, ama benim için bir göz, bir ses oldunuz, betimleyen bir göz ve Milarepa ya da Sokrates gibi öğrencilerine ders veren bir ses.

Hemen hemen eğitimsiz bir insan sayılırım, dedi Caeiro, çok basit bir yaşam sürdürdüm, tekrar ediyorum, oysa siz tam tersine, yoğun bir şekilde yaşadınız, Avrupa avangardlarını yorumladınız, duyumculuğu ve kesişimciliği yarattınız, ben akşam yemeklerinden sonra gaz lambasının ışığında fal açarken, siz başkentin edebiyat kahvelerinde sohbet ettiniz, tüm bunlara karşın nasıl sizin babanız, üstadınız olabildim?

Yaşamı çözmek mümkün değil, diye karşılık verdi Pessoa, asla soru sormamak, asla inanmamak gerekir, her şey giz içinde.

Evet, diye sözlerini sürdürdü Caeiro, ama ısrar ediyorum, sizin babanız, üstadınız olmam nasıl mümkün oldu?

Pessoa yastıkta doğruldu. Kesik kesik soluyordu ve oda gözlerinin önünde dalgalanıyordu. Söyleyeyim size, sevgili Caeiro, diye yanıtladı, işin doğrusu bir kılavuza ve bir pıhtılaştırıcı maddeye gereksinim duyuyordum, bilmem anlatabiliyor muyum, yoksa yaşamım bin parçaya bölünecekti, sayenizde bir bütünlük buldum, aslında baba ve Üstat olarak sizi ben seçtim.

Bakın, size bir armağan getirdim, dedi Caeiro, asla yayınlamayacağım birkaç satır düzyazı şiir, beni terk ettiğinize göre, size sözlü olarak aktaracağım, bu dizeler size olan sevgimi ifade ediyor. Caeiro cebinden küçük bir kâğıt çıkardı, miyop olduğu için gözlerine iyice yaklaştırdı ve okudu: Geçen uzun yıllar boyunca hep aya baktım, ama duru bir bakışla izledim oğlumu ve öğrencimi, benim bakışım onun olsun, benim ufkumu ayıran tepe onun sade ve görkemli ufku olsun diye...

Çok güzel bir şiir, dedi Pessoa, teşekkür ederim, Üstat Caeiro, öbür dünyaya yanımda götüreceğim.

Benim yerime onca şiir yazdınız, diye sürdürdü konuşmasını Alberto Caeiro, sizi hep beğeniyle izleyen birinin sungusu olarak ben de sizi selamlamak istedim.

Pessoa bir an gözlerini yumdu. Yeniden açtığı anda odada kimse yoktu. Hemşireyi çağırmak için zile bastı. Hangi gün bugün, diye sordu.

28 Kasım 1935 gecesi, diye yanıtladı hemşire, bir ihtiyacınız var mı?

Hayır, teşekkür ederim, diye karşılık verdi Pessoa, sadece dinlenmeye ihtiyaç duyuyorum.

I

Odaya giren, soylu görünümlü bir ihtiyardı, kocaman beyaz bir sakalı vardı ve yerlere kadar uzanan beyaz bir elbise giymişti.

Ave yoldaş, dedi ihtiyar, düşlerine girmeye karar verdim.

Pessoa başucundaki lambayı yaktı, ihtiyara bakınca Antonio Mora olduğunu anladı. Yaklaşması için işaret etti.

Mora bir elini kaldırdı ve şöyle dedi: Ey büyük Fernando; on beş gün önce ölen Fenikeli Phlebos, bana senin yazgından söz etmek için martıların çığlığını ve denizin derin uğultusunu unuttu. Akheron'un sularının seni beklediğini biliyorum, sonra da içinde her şeyin yitip yeniden yaratıldığı atomların öfkeli burgaçları alacak seni ve belki de nisanda açan bir çiçek ya da Portekiz'in göllerine ve lagunalarına düşen yağmur olarak geri geleceksin Lizbon'un bahçelerine ve ben gezinirken, yelin bir uçtan diğerine taşıdığı sesini duyacağım.

Pessoa dirsekleri üzerinde doğruldu. Sağ yanındaki ağrı geçmişti, şimdi tek hissettiği büyük bir yorgunluktu. Ya *Tanrılarının Dönüşü*, diye sordu.

Kitap bitmek üzere, diye yanıtladı Antonio Mora, ama bilmem yayınlayabilecek miyim, çünkü kimse bir delinin kitaplarını basma yürekliliğini gösteremiyor.

Anlatın bana, dedi Pessoa, çok kısa süre görüştüğümüz Cascais'deki psikiyatri kliniğinden söz edin bana.

Bildiğiniz gibi, diye yanıtladı Antonio Mora, benim için koydukları tanı zaman zaman psikonevrozla karışan paranoya ama bereket versin beni dinlemeyi seven Doktor Gama var; insanlara zaman ayırabilen biri, o da tanrılarının döneceğine inanıyor ve deliliğin toplumu rahatsız eden kişileri ayırmak için insanlar tarafından yaratılmış bir konum olduğunu iddia ediyor. Ben Katolik topluluğunu, Kilise'yi rahatsız ediyorum, çünkü tanrılarının dönüşünü vaaz ediyorum, ey yüce Pessoa, bana yalnız siz yardım edebilirdiniz ama bundan böyle siz de Akheron'u geçeceksiniz ve ben de yazılarımı yayınlayacak kimse olmadan bir tımarhanede tek başıma kalacağım.

Pessoa gülümsedi, başını rahat edebileceği bir şekilde yastığa koydu ve eliyle avutucu bir hareket yaptı. Sevgili Antonio Mora, dedi, Cascais'deki psikiyatri kliniğinde görüştüğümüz gün bana verdiğiniz bütün yazıları bir sandıkta sakladım. Artık insan dolu bir sandık oldu, içindekiler tıksık tıksık duruyorlar, ama sizin *Tanrılarının Dönüşü* kaybolmayacak, gelecek kuşaklar günün birinde bulacaklar onu, hatta bugün kâhinlik yeteneğim olduğundan, size onu çok duyarlı ve kültürlü büyük bir eleştirmenin, Coelho adında bir adamın bulacağını şimdiden söyleyebilirim.

Coelho Pacheco gibi biri mi, diye sordu Antonio Mora.

Farklı, diye yanıtladı Pessoa, çok farklı. Şiir yazmayan ama araştırma yapan, sizin ve benim yazımızı çözecek kadar inatçı ve bizi bütün dünyada tanıtacak çok değerli bir adam.

Dünyanın neresinde, diye sordu Antonio Mora.

Bütün dünyada, diye yanıtladı Pessoa.

Antonio bir adım atıp saygıyla eğildi. Ya kendiniz hakkında ne anlatıyorsunuz, sevgili Pessoa, Cascais Psikiyatri Kliniği'nde günleriniz nasıl geçti? Sizi bir daha göremeyince çok şaşırdım, tecrite mi kapattılar yoksa?

Pessoa iç geçirdi. Hastanede kalmadım, dedi, itiraf edeyim ki kalmak istemedim. Rua da Saudade'de koya bakan bir evde birkaç hafta geçirmeyi tercih ettim, benim bakımımı üstlenen bir kadının evinde kaldım, bu bayan duldu ve çok kibar iki kızıyla birlikte oturuyordu ve öğlen akşam bana olağanüstü yemekler hazırlıyordu. Haydi size anlatayım, sevgili Antonio Mora, neden olmasın? Her öğlen fırında ya da ızgarada balık, yanında da beyaz Colares şarabı, akşamları da, doğrusu akşam yemeği tam bir ziyafetti, *sopa alentajana* ya da *caldo verde* hiç eksik olmazdı, sonra, bir düşünün hele, fırında morina balığı, *pescadinhas de rabo na boca* ve buna benzer başka nefis yemekler, bana koya bakan bir oda vermişlerdi, özel olarak yatak odasına dönüştürülmüş, içinde şöminesi olan eski bir salondur. Akşam odanın terasında oturup Cascais ve Estoril koylarını seyredirdim, radyoda dans havaları ya da eski Coimbra şarkıları dinlerdim, kendimi mutlu hissetmişim.

Bayanın adı neydi, diye sordu Antonio Mora.

Adının önemi yok, diye yanıtladı Pessoa.

Kıskanıyorum sizi, dedi Antonio Mora, sizi gerçekten kıskanıyorum, mutlu anlar yaşadınız, söyleyin bana, iyileşebildiniz mi?

Doğrusu, dedi Pessoa, o sıralar kara bir bulut çökmüştü üzerime, anlarsınız, ne yapacağımı bilemiyordum, deliliği kabul etse miydim, yoksa kendimi Tago'ya mı atsaydım? Bir aileye, bana bakacak, sevgi ve şefkat gösterecek birine gereksinim duyuyordum ve bu ailede bir yuva buldum, sonra tek başıma kaldığımda, çünkü bazen evde yalnız kalıyordum, bir köpek vardı, Jo adında güzel bir siyah köpek, çok akıllı bir kırmaydı, ona gizemli şiirlerimi okurdum, eminim bu köpek bir eski Mısır tanrısının yeniden yeryüzüne gelmiş ruhuydu, patisiyle döşemeleri tırmalayarak dizelerimin ölçülerini veriyordu ve bu hayvansal ve Tanrısal kesileme sayesinde ben de dizelerimi kesileyip müziğe dönüştürüyordum. Sonra da gidip terasa kuruluyor ve koyu seyre dalıyordum, akşamüstü dönen balıkçı kayıklarına bakıyor, neşeyle birbirlerine bağırان denizcilerin seslerini işitiyor, katran ve ağların kokusunu içime çekiyordum, her şey güzel ve eskildi, kendimi böyle iyileştirdim, ölümü unutup yeniden yaşamaya başladım.

Ben de unuttum ölümü, dedi Antonio Mora, çünkü *Evrenin Yapısı*'nda yaşamın geri gelişini öğreten babamız Lucretius'u okudum ve bizleri oluşturan atomların, şimdiki gövdemiz olan şu sonsuz küçük parçacıkların daha sonradan sonsuz çevrim içinde geri döneceklerini ve su, toprak, verimli çiçekler, bitkiler, görmeyi sağlayan ışık, bizi ıslatan yağmur, sarsan yel, kışın paltosuyla saran beyaz kar olacaklarını anladım. Hepimiz döneceğiz yeryüzüne, ey yüce Pessoa, doğanın istediği sayısız biçimde, belki Jo adında bir köpek, bir tutam ot ya da Lizbon Meydanı'nda şaşkın şaşkın bakan genç bir İngiliz kızının ayak bilekleri olacağız. Ama yalvarırım, gitmek için daha erken, Fernando Pessoa olarak biraz daha kalın bizimle.

Pessoa yanağını yastığına yerleştirdi ve bitkin bir şekilde gülümsedi. Sevgili Antonio Mora, dedi, Proserpina diyarında beni bekliyor, gitme zamanı geldi, şu yaşam diye adlandırdığımız imgeler tiyatrosunu terk etme zamanı geldi. Ruhumun gözlüğüyle gördüğüm şeyleri bir bilerseniz, yukarıdaki sonsuz boşlukta Orion'un kollarını gördüm, şu yeryüzü ayaklarıyla Güneyhaçı Takımyıldızında yürüdüm, parlak bir kuyruklu yıldız gibi sonsuz geceleri, imgelemin, şehvetin ve korkunun yıldızlararası boşluklarını aştım, erkek, kadın, ihtiyar, küçük kız oldum, Batı başkentlerinin geniş caddelerindeki kalabalık oldum, sessizliğine ve bilgeliğine imrendiğim Doğu'nun dingin Buda'sı

oldum, kendim ve başkaları, olabileceğim herkes oldum, onurlar ve onursuzluklar, coşkular ve yılgınlıklar yaşadım, erişilmez nehirler ve dağlar geçtim, huzur dolu sürüleri seyrettim ve başıma güneş ve yağmur geçti, kızışmış dişi oldum, sokakta oynayan kedi oldum, güneş ve ay oldum, çünkü yaşam yeterli değildi. Artık yeter, sevgili Antonio Mora, benim yaşamım bin yaşam demektir, yorgunum şimdi, mumum eridi artık, rica ederim gözlüğümü verin bana.

Antonio Mora elbisesini düzeltti, içinde Prometheus doğuyordu. Ey yüce gökyüzü, diye haykırdı, çevik kanatlı yeller, nehir kaynakları, deniz dalgalarının sayısız gülümsemesi, yeryüzü, evrensel ana, sizi çağırıyorum, sizi, ve her şeyi gören güneş yuvarı, bakın neler çekiyorum.

Pessoa içini çekti. Antonio Mora masadan gözlüğü aldı ve yüzüne yerleştirdi. Pessoa gözlerini koca koca açtı ve elleri çarşafın üzerinde durdu. Saat tam yirmi otuzdu.

Kitapta Ortaya Çıkan Kişiler

Bay Manaces

Pessoa'nın 1920 ile 1935 yılları arasında oturduğu Coelho da Rocha Sokağı'nın köşesinde bir berber dükkânı vardı. On beş yıl boyunca Pessoa'yı tıraş etti.

Carlos Eugenio Moitirho de Almeida

(Lizbon 1885-1961) Pessoa'nın ticari mektuplar yazıp çevirdiği bir ithalat ihracat şirketinin sahibiydi. Şairin yakın arkadaşıydı ve yaşamının en güç dönemlerinde yanında oldu.

Coelho Faheco

Coelho Pacheco'nun yaşamıyla ilgili hiçbir şey bilmiyoruz. *Başka Bir Okyanusun Ötesinde* adlı, Alberto Caeiro'ya ithaf edilmiş uzun bir şiiri kaldı bize yalnızca. Psişik özdevim deneyimlerinden önce gelen ve bir bilinç akımını andıran karanlık ve tuhaf bir şiirdir.

Fernando Pessoa

Fernando Antonio Nogueira Pessoa, 13 Haziran 1888'de Lizbon'da doğdu. Magdalena Pinheiro Nogueira ve kent gazetelerinden birinde müzik eleştirmenliği yapan Joaquim de Saebra Pessoa'nın oğludur. Verem hastası olan babası, Fernando Pessoa beş yaşındayken öldü. Babaannesi Dionisia ağır bir akıl hastalığının kurbanıydı ve bir tımarhanede öldü. 1895 yılında Pessoa Güney Afrika'ya, Durban'a gitti, çünkü annesi Portekiz'in Güney Afrika konsolosuyla evlenmişti. Öğrenimini İngilizce yaptı. Üniversiteye yazılmak için Portekiz'e döndü, ama derslere katılmadı. Hep Lizbon'da yaşadı. 8 Mart 1914'te ilk takma adı Alberto Caeiro ortaya çıktı, onu Ricardo Reis ve Alvaro de Campos izlediler. Takma adları 'kendilerinden başkaları' idi, onun içinde konuşan ve özerk bir yaşamları ve biyografileri olan seslerdi. Bütün Portekiz avangardlarını yarattı. Hep sade pansiyonlarda ve kiralık odalarda yaşadı. Yaşamı boyunca tek bir kere âşık oldu, Ophelia Queiroz, çalıştığı ithalat ihracat şirketinde sekreterlik yapıyordu. Kısa ve yoğun bir aşktı. Yaşadığı sürece yazıları sadece dergilerde yayınlandı. Ölümünden önce çıkan tek kitap, *İleti* başlıklı incecik bir kitaptı ve Portekiz'in gizli tarihini anlatıyordu. 30 Kasım 1935'te, Lizbon'da Sao Luis dos Franceses Hastanesi'nde, büyük olasılıkla aşırı alkolün neden olduğu hepatit krizinden öldü.

Alvaro de Campos

Alvaro de Campos 15 Ekim 1890'da Algarve yöresinde Tavira'da doğdu. Glasgow'da gemi mühendisliği diploması aldı. Mesleği ile uğraşmadan Lizbon'da yaşadı. Bir transatlantik ile Doğu'ya yolculuğa çıktı, kısa şiiri *Afyonlama'yı* bu gemiye ithaf etti. Dekadan, fütürist, avangardist, nihilist oldu. 1928 yılında, yüzyılın en güzel şiirini, *Tütüncü Dükkânı*'nı yazdı. Eşcinsel bir aşk yaşadı. Ophelia ile nişanının bozulmasına neden olacak kadar Pessoa'nın yaşamına girdi. Uzun boylu, siyah ve düz saçları yandan ayrılmış, giyimi kuşamı kusursuz ve biraz snob, monokl kullanan Campos, dönemin avangard akımının özgün tiplerinden biriydi: kentsoylu ve kentsoylu karşıtı, kültürlü ve

kışkırtıcı, sinirli, nevrotik ve bunalımlı. 30 Kasım 1935'te, Pessoa ile aynı yıl ve aynı gün Lizbon'da öldü.

Alberto Caeiro

Alberto Caeiro da Silva, Fernando Pessoa'nın ve bütün takma adlarının ustası, 1889 yılında Lizbon'da doğdu, 1915 yılında taşrada öldü, Pessoa'nın babası gibi verem hastasıydı. Kısa yaşamını, hassas sağlığı yüzünden çekildiği Ribatejo'nun bir köyünde yaşlı bir büyük teyzenin evinde geçirdi. Her çeşit tantanadan uzak bir yaşam süren, yalnız ve kendi iç dünyasında yaşayan bu adamın biyografisi üzerine söylenebilecek pek bir şey yok. Pessoa onu sarışın, solgun, mavi gözlü, orta boylu diye betimliyor. Görünüşte içli ve naif şiirler yazdı. Aslında, Caeiro bakan bir gözdür, birkaç onyıl sonra Avrupa'da ortaya çıkacak olaybilimin (fenomenolojinin) habercisidir.

Ricardo Reis

Ricardo Reis, 19 Eylül 1887'de Oporto'da doğdu ve bir Cizvit okulunda büyüdü. Doktordu, ama yaşamını tıpla kazanıp kazanmadığını bilmiyoruz. Portekiz Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra kralcı fikirleri yüzünden Brezilya'ya sürgüne gitti. Duyumcu, maddeci ve Neoklasik bir şairdi. Walter Pater'in ve yüzyıl sonunda kimi Anglosakson doğacıları ve bilim adamlarını büyüleyen soyut ve uzak klasisizmin etkisi altında kaldı.

Bernardo Soares

Doğum tarihini de, ölüm tarihini de bilmiyoruz. Çok sade bir yaşam sürdü, Lizbon'da kumaş ithalat ihracatı yapan bir şirkette muhasebe yardımcısıydı. Hep Semerkant'ı düşledi. *Huzursuzluğun Kitabı* adını verdiği lirik ve metafizik bir günlüğün yazarıdır. Pessoa onunla 'Pessoa' adındaki bir lokantada tanıştı ve yemek yerlerken Bernardo Soares ona edebi tasarısını ve düşlerini anlattı.

Antonio Mora

Portekiz neopaganizminin temel kitabı olacak *Tanrıların Dönüşü*'nün yazarı filozof Antonio Mora, son günlerini Cascais'deki psikiyatri kliniğinde geçirdi. Pessoa da Antonio Mora'yla bu klinikte tanıştı. Uzun boylu, heybetli, keskin bakışlı ve beyaz sakallı Antonio Mora, Aiskhylos'un trajedisinden aldığı Prometheus'un yakarısının başını yüksek sesle Pessoa'ya okudu. Ve bu şekilde ihtiyar filozof Pessoa'ya elyazmalarını teslim etti.